מציאות שטוחה

שמשון ביכלר ויהונתן ניצן

ירושלים ומונטריאול, יוני 2005

www.bnarchives.net

סיפרו לנו שמאז המהפכה הצרפתית, העולם השתנה. אין עוד צורך באדון פושה ולא במשטרת מחשבות. האדונים אינם נזקקים עוד לגיליוטינה כדי לקצוץ מוחות, ולא למספריים כדי לצנזר פמפלטים. בעולם החדש הסתיימו הקונפליקטים והרדיפות ובמקומם התפתחו דוקטרינות גמישות של 'לימודי ביקורת' ו'פלורליזם תרבותי'. במקום מכוני מחקר אסטרטגיים מממנים היום האדונים מכונים לתיאוריה וביקורת, מסבסדים מרכזים לדמוקרטיה ולהפרטה, ומעודדים חברה אזרחית. בעולם הגלובלי החדש הם כבר לא פוחדים ממלים. כך ספרו לנו.

הכל התחיל במכתב תמים שהגיע בקיץ 2003 מ- *Journal of Cold War Studies*.

> 14 באוגוסט, 2003
>
> פרופסור ניצן היקר:
>
> במערכת כתב-העת *Journal of Cold War Studies* התקבל עותק מהספר (באנגלית) של פרופסור אבי בן-בסט (עורך) *המשק הישראלי 1985-1998. ממעורבות ממשלתית לכלכלת שוק*. (מסצ'וסטס, ארה"ב: הוצאת אם.איי.טי. 2002).
>
> האם תיאות לכתוב עבור כתב-העת שלנו מאמר ביקורת על הספר (כ- 800 עד 1000 מילים) בסביבות ה- 15 בדצמבר 2003? אם התשובה חיובית שלח לנו את כתובתך ונשלח לך מיד את הספר וכן הנחיות ונוהגים עבור כותבי הביקורת.
>
> בברכה,
> קן מונאהן עורך משנה.
> ג'ורנל ללמודי המלחמה הקרה

המכתב הזה נראה לנו קצת משונה מכמה סיבות.

ראשית, איננו משתייכים למאמינים בדת הכלכלה. רוב מחקרנו עוסקים בבניית עולם אלטרנטיבי לאותו עולם הנשלט על ידי מה שמכנים 'מדע הכלכלה' (Economics). יתר על כן, אנו מטילים ספק בעצם קיומה של ישות המכונה "כלכלה". האחרונה מהווה בעינינו, לכל היותר, כלי אידיאולוגי (מדולדל למדי) בשירות השליטים. העולם הממשי בנוי על מיסוד מתמיד ושיטתי של יחסי-כוח מכאניים, אשר אותם שקדנו לשרטט ולאמוד.

כנגד תיאור זה, כך אנו סבורים, יהיה ניתן בעתיד ליצור כלי תכנון דמוקרטיים.

מכל מקום, אם היה דבר שהצטיינו בו במאמרינו ובספרינו, נראה לנו שהיה זה ההרס השיטתי – הלוגי והאמפירי – שערכנו בדוקטרינה הנאו-קלאסית, שהיא אחת מהרבדים העיקריים של האידיאולוגיה הדומיננטית בת ימינו.

אחד מהנדבכים המרכזיים של הדוקטרינה הנאו-קלאסית מהווה הכנסייה המוניטריסטית (או מה שמכנים בשפה הפוליטית 'אסכולת שיקגו'). וכאן, אין לשכוח את ציד הגולגולות שערכנו בקרב כוהני הכנסייה הזאת ובמאמיניה השוטים ברחבי העולם.

הרבה ממחקרינו המדיניים-עסקיים על האינפלציה, הסטגפלציה, האבטלה, החובות התאגידיים והלאומיים, הנכסים הפיננסיים, מאזן התשלומים המדיני, 'יצוא ההון', החשבונאות הלאומית, יצוא ויבוא הנשק, מירוצי-החימוש, רווחי הפירמות, האקונומטריקה, שיטות המחקר השליטות, הנחות היסוד הדומיננטיות ועוד – החלו בהשמדה יסודית של פסוקים מכתבי הקודש של כוהני המוניטריזם. כל זאת כדי לעבור משם, בקונטראסט חד, לדרך מחקר אלטרנטיבית, לכלכלה-הפוליטית שלנו.

עיון מרפרף ב- *Journal of Cold War Studies* הראה שהוא, בלשון המעטה, עיתון קונבנציונאלי, עם נטיות לגלוש לשמרנות מדושנת. אמנם הוא מספיק נאור ושופע נינוחות כדי להכיל מפעם לפעם 'דעות' לא שגרתיות, פה ושם נתח 'ביקורתיות' אופנתית (כמו מרבית כתבי-העת האקדמיים), אולם לא עד כדי יכולת לפרסם מאמרים הנובעים מעולם תיאורטי אלטרנטיבי, בוודאי לא בתיאוריה 'כלכלית'.

שנית, בעבר ערכנו כמה מחקרים שעסקו בכלכלה-הפוליטית של ישראל וכן בכלכלה-הפוליטית של המלחמות במזרח-התיכון. בין השאר נגענו ברפרוף בתחום הצר הזה שניתן לכנותו 'כלכלת ישראל'. הרבינו להתפעל מהיומרנות הפסבדו-מדעית של הכלכלנים האקדמיים בישראל. לעתים ניתחנו בקצרה את צרות אופקיהם ואת כושרם לכתוב הבלים בשפה בלתי-מובנת. מעל לכל התרשמנו מיכולתם הוירטואוזית 'לנתח' את המשק הישראלי מתוך הבועה הנאו-קלאסית, על פולחניה המגוחכים.

בסופו של דבר ניתן תמיד להתפעם מיצור אנושי המתייגע נואשות להתעלם מהמציאות המדינית והמתחיל את 'הניתוח' בהנחה של משק נטול ממשלה בעל תחרות מושלמת, בשוק משוכלל בעל אקווילבריום, שבו קיימים שחקנים רציונליים, סוכנים ממקסמי תועלת, צרכנים אוטונומיים ועוד מיני הבלים שאפילו בימי הביניים לא היו מצליחים למכור ולו בחינם. וכל ה'ניתוח' הזה מושלך על משק שהדעה המקובלת עליו (מופרכת, אגב) הייתה שמדובר במשק בעל אפיונים 'בולשביקיים', שבו הכל מתנהל על פי תכנון ממשלתי, באמצעות שחיתות ציבורית ושליטה של מפלגות בעלות אוריינטציות סוציאליסטיות-לאומיות-דתיות.

יש לציין, שאת האגדה הזאת טרחו להפיץ אנשי 'מדע הכלכלה' באקדמיה הישראלית – לא מעט בכדי להסתיר את חוסר יכולתם להתמודד עם המציאות הישראלית. שהרי, הדוקטרינה הנאו-קלאסית לא לימדה אותם כיצד להתמודד עם בעיות כגון מלחמות עונתיות במזרח-התיכון, מיליטריזם, ברית צבאית מתהדקת עם ארה"ב, עסקים ביטחוניים, נשק גרעיני, התנועה הלאומית הפלסטינית, שטחים כבושים, התנחלויות, תשתית חברתית מתפוררת ועוד. כל אלו הרי הם עניין של 'דעה', לא של ידיעה מוצקה וקוהרנטית כמו 'מדע הכלכלה'.

מעבר לכך, לא צריך להיות משכיל במיוחד כדי לדעת, שבמרוצת שבעת-אלפי השנים האחרונות – התקופה שבה התנסה המין האנושי במוסדות וארגונים מדיניים – לא היה יום אחד בו התקיים ולו תנאי אחד מאלה המונחים בבסיס הפולחן הנאו-קלאסי. המשכילים גם יודעים מהמחקרים ההיסטוריים, שעצם הרעיון של 'השוק', החדרתו לתודעה ולמוסדות החברתיים, והפיכת העובדים ל'חופשיים' – כל אלו מחייבים מדינה חזקה ו'מעורבת'.

אבל כל זאת לא הרתיע את הכלכלנים להמשיך להתחפר בבועה הנאו-קלאסית – האידיאולוגיה הדומיננטית במחצית השנייה של המאה העשרים.

מצד שני, כדי לברוח מהמציאות הלא נעימה, הפכו הכלכלנים למיסטיקנים גמורים, אשר אינם מתעסקים בדתה גולמית, ובנבירה בחומר האמפירי. זהו עיסוק מלוכלך הראוי לצבא הפקידים והסטטיסטיקאים המדיני הנתון לשירותם כמופקדים על שיטות ההונאה.

כך למשל, כאשר עסקנו בהוצאות הביטחון של ישראל, נדהמנו להיווכח שהאקדמאים מכל סוג וצבע אינם יודעים את הכמויות, אפילו הפשוטות, של הוצאות הביטחון של ישראל – שלא לדבר על הרכבן. חשוב לציין שבזמנים מסוימים, כמו בשנות השבעים, הוצאות אלה הגיעו עד לרבע מהתוצר הלאומי.

יתר על כן, התגלה לנו שהאקדמאים לא יודעים את הרכב ההכנסה הלאומית בישראל ושהנושא הזה ספוג בהסתרת מידע ורשלנות שיטתית. אם לאמר זאת בקיצור, התברר שהם אינם יודעים כי אין קיימת בכלל בישראל חשבונאות של הכנסה לאומית (להבדיל מחשבונאות ההוצאה הלאומית). במיוחד התפעלנו מיכולתם של פקידי בנק ישראל והאקדמאים באוניברסיטאות לכתוב על נפלאות השוק החופשי וגבורתם של העסקים הפרטיים בישראל – כל זאת, מבלי שהייתה להם אינפורמציה רצינית (ולעיתים שום אינפורמציה) על הרווחים של העסקים המובילים, התמיכות והסובסידיות לעסקים אלה, שלא לדבר על הרכב המסים והחובות.

נפלא מאיתנו כיצד הם הצליחו להלביש על הריק האמפירי הזה מודלים אקונומטריים מפוארים שמקדמיהם אמורים לחזות מרכיבים מרכזיים במשק. אין ספק שכתוצאה מכך, הצליחו הכוהנים הנאו-קלאסיקנים בישראל ובעולם, לנכס תחומים פשוטים כמו אינפלציה, אבטלה, חלוקת-הכנסה, הוצאות ביטחון, רווחה, חובות ומסים – ולהפכם לבלתי נגישים לשום יצור רציונלי. מיסטיקה ורב-משמעות, שלא לדבר על הסתרה והפחדה, הן צעדים ראשונים ליצירת כנסייה.

ואכן, הילידים מישראל שעשו דוקטוראט חפוז באחת מעשרים האוניברסיטאות האמריקניות המובילות מטעם, אליהן נשלחו בדרך כלל עם מלגה מאת מממן ממשלתי-תאגידי כלשהו, היו נאמנים קנאים לפולחן ומדקדקים בכל הלכות הטקס והתפילות עד לבדל האחרון של הרגרסיה ולתעלול העדכני של תורת המשחקים.

תיאוריה? לא היה צורך. הפולחן הרי התקדש במאה השנים האחרונות. וכל השאר הוא עניין לשינון טכנולוגיה סודית מעוטרת בלחשים ובמסתורין.

כל מי שטרח לקרוא את הפרק הרביעי בספר שלנו *The Global Political Economy of Israel*, הפרק העוסק בסטגפלציה, ראה את תיאור המבוכה והתלאות שעברו כלכלני האקדמיה ובנק-ישראל כדי להסביר את הסטגפלציה הישראלית של שנות השמונים. הוא גם הבין כמה ניתן היה בפשטות, בראיה חסרת דעות-קדומות, ובעזרת נתונים פשוטים ומחשבה רעננה – לפרוץ את מסך הרמייה ואף לצעוד קדימה לעבר הבנה של הקונטקסט הכלכלי-פוליטי של הסטגפלציה בשנות השבעים והשמונים בישראל ובעולם.

כל אדם הקורא זאת, מבין בקלות ש'הפתרונות', ו'הצעדים המומלצים' על ידי המוניטריסטיים – כגון הפרטה, קיצוץ תקציבי רווחה ובריאות (אך לא קיצוץ במעורבות לטובת העסקים), העלאת הריבית המוניטרית, תיסוף המטבע ומעל לכל, קיצוץ בגרעון התקציבי – לא הם שהביאו את השינויים ה'מוצלחים' של שנות התשעים, שינויים אשר המוניטריסטים מרבים לזקוף לזכותם.

יתר על כן, הצעדים הללו אף הזיקו קשות לרוב האוכלוסיה במדינות המפותחות, ואף פגעו במרקם הדמוקרטי בעולם – גם זאת בניגוד לאגדות הנאו-ליברליות הנפוצות הן באקדמיה והן בקרב אמצעי התקשורת ההמוניים, כאילו 'כלכלת השוק החופשי' כרוכה בדמוקרטיה.

מכל זאת ברור, שלא היה טעם לכתוב ביקורת על הספר של בן-בסט ושות'. זהו ספר שמרני, אשר נכתב על ידי פקיד בכיר בבנק ישראל לשעבר, וכיום פרופסור בחוג שמרני לכלכלה, באוניברסיטה שמרנית, במדינה קפיטליסטית שמרנית, אשר עסקניה הפוליטיים וראשי הממסד האקדמי שלה סוגדים ללאומנות ולשוק חופשי – ובעיקר אם הכוונה הייתה לפרסם את הביקורת בכתב-עת אקדמי שמרני.

אך אין זה מכובד לדחות בקשה רק בגלל דימויים ודעות קדומות. היכן הביקורתיות, היכן הספקנות שהאקדמאים כה מטיפים לה ולעולם לא מקיימים אותה? ולכן חיברנו את המכתב הבא (ההדגשות בתכתובות הן שלנו):

19 באוגוסט, 2003

קן מונהן היקר,

תודה מקרב לב על הזמנת המאמר. לשם הבהרה: האם פרושה של הזמנה זאת, שכתב-העת מחויב לפרסם את מאמר הביקורת כמו שהוא?

בברכה, יהונתן.

סברנו שסיפקנו תשובה רטורית די מנומסת לעורכים. הם יבינו שהם שגו. פשוט נפלו על האנשים הלא נכונים. מה שנותר להם הוא לענות בנוסח: "מצטערים, אך איננו יכולים להתחייב".

כמובן, היתה גם אפשרות אחרת: יתכן ששמנו הובא למערכת משום שהתפרסמו שפע של ביקורות על ספרנו הנ"ל *The Global Political Economy of Israel*. כמות עושה רושם על בני-אדם שטחיים וכוחניים. אנשי המערכת של העיתון התרשמו, מן הסתם, מכמות ההזכרות באינדקס או מכמות מאמרי הביקורת – והפכו אותנו ל'מומחים' לכלכלה קונבנציונלית (וכי תיתכן 'כלכלה' אחרת?). סברנו שהמכתב שלנו יניע אותם לחזור ולערוך בדיקה של מדגם מכתיבתנו, וזאת מן הסתם תביא אותם מהר לאותה התשובה: "מצטערים, אך איננו יכולים להתחייב".

לכן אין להתפלא על שהופתענו מהתשובה המהירה וההחלטית שקיבלנו מהמערכת:

20 באוגוסט, 2003

פרופסור ניצן היקר:

המאמר יפורסם כמו שהוא, להוציא עריכה מזערית של סגנון.

בכל מקרה, לפני פרסום המאמר, תקבל מאיתנו את דפי ההגהות, ותינתן לך הזדמנות לערוך כל שינוי שתרצה.

האם אתה מעוניין לכתוב ביקורת על הספר? אם כן, אנא הודיע לנו את כתובתך ואנו נשלח לך את הספר עוד בדואר היוצא היום.

בברכה,
צ'יטרה רמלינגם
עורך משנה

אין צורך לאמר שעבורנו הייתה זאת הפתעה גמורה. מסתבר, שהספקנות מלמדת ומקדמת את המדע. דוד יום, אחד מנביאי הליברלים, צדק: אין לנו שום דרך להיות בטוחים שבפעם המיליון המים אכן ירתחו במאה מעלות. עובדה: כתב-העת שמרני בעל מוניטין שמרני עמד על דעתו בנחישות. סמך את ידו עלינו למרות המוניטין שלנו. אנו, לעומת זאת, התגלינו כבעלי דעות קדומות.

בטח קרה משהו לקפיטליזם העולמי, משהו טוב שחמק מעיננו המדוכאות. יתכן ויש משהו בסיפורים על הליברליזציה, בלי מרכאות. המלחמה הקרה הסתיימה, הקפיטליסטים נפתחו ועמם גם מערכות כתבי-העת שלהם.

ביכלר וניצן: מציאות שטוחה

אין ספק, העורכים של *Journal of Cold War Studies* הם בני-אדם נאורים, אמרנו לעצמנו. הם חיפשו משהו טוב וגילו אותנו. מן הסתם הם התלהבו משיטות המחקר המיוחדות שלנו, מהמאמרים והספרים שלנו, שאותם הם שקדו לקרוא בעיון. ולכן, כך החלטנו, נעשה כמיטב יכולתנו. ניתן להם משהו ממיטב איכותנו.

טוב, אמרנו להם, במלוא הרצינות: הביאו את הגופה (Habeas Corpus). ולפני שהם יתחרטו שלחנו להם את הכתובת.

הפתעתנו גברה, כאשר קיבלנו מכתב נוסף מהמערכת.

> 21 באוגוסט, 2003
>
> לכבוד פרופסור ניצן:
>
> תודה לך על שנענית לכתוב ביקורת על הספר. הספר יוצא מהמערכת בדואר כבר היום אחר-הצהרים.
>
> בברכה,
> קן מונהן
> עורך משנה

מה נאמר? אכן הגיעו ימות הנאו-משיח הליברלי, ואנו ברוב דוגמתיותנו היינו אטומים. עתה לא יכולנו לבייש את המוניטין שלנו בעיני כתב-העת הנאור. שקדנו לכתוב מאמר ביקורת מקורי והקדשנו מחשבה רבה לסגנון ההרצאה ולדרך פרישת הרעיונות.

הבעיה הייתה הספר עצמו: הספר, אשר היינו אמורים לבקר היה גרוע במיוחד. הוא היה משופע במאמרים אפרוריים, משעממים ובנאליים. הוא היה רווי בטענות נאו-ליברליות נדושות, כאילו הוציאו אותם מפירמת פרסום מסובסדת. ה'מחקרים' נראו מדולדלים ומרוטים כמו עופות נאו-ליברליים של מקדונלד, כאילו הדביקו את המלים שלהם באופן לא אנושי במכוון. (אצל אורוול, ב-*1984*, הייתה מכונה שכותבת פזמונים להמונים. היום, לעומת זאת, נהוג לכנות כתיבה מכנית כזאת בשם 'ספרות מקצועית'.)

מכל מקום קשה היה להפיק מהספר הזה מאמר ביקורת מקורי, שנון ומבריק – מה עוד שהיה צורך להסביר בהרחבה את הסיבות לאטימות הזאת של כותבי הספר. צריך היה להבהיר מהיכן צמח ספר שכזה, מהו הרקע ההיסטורי שלו – ומעל לכל, מדוע עורכיו וכותביו עדיין מתעקשים להאמין כי האור נגה עליהם על פי הבשורה הנאו-קלאסית.

אף על פי כן עשינו זאת, אם כי לקח לנו קצת זמן להתפנות. זה הרקע למכתב שלנו אל המערכת:

> 29 בינואר, 2004
>
> קן מונהן היקר,
>
> ראשית, הייתי רוצה להתנצל על האיחור הרב בהגשת המאמר מבלי שכתבנו לך קודם. היו בדרך מכשולים בלתי צפויים לרוב ואלו מנעו מעמנו להשלים את המאמר במועדו. אך לבסוף, המאמר, המצורף למכתב, נכתב בשותפות עם שמשון ביכלר.
>
> <u>**המאמר מכיל בערך כ- 1800 מילים. חשיבותו של הספר נעוצה בקונטקסט ההיסטורי שממנו הוא צמח, ולא היה ניתן להסביר את הקונטקסט ההיסטורי הזה במאמר קצר. אנו מניחים שאתה תסכים עם ההערכה הזאת לאחר שתעיין במאמר.**</u>
>
> המאמר שמצורף כולל שני טקסטים זהים בתוכנם, אחד בפורמט רגיל של Word והשני ב- PDF. בנוסף מצורף גרף המופיע בפורמט EPS (השונה מהפורמט של Excel, משום שטעויות עריכה לא יכולות לפגוע בגרף מסוג זה ומשום כך

הוא טוב לפרסומים אלקטרוניים). נשמח אם תוכל לאשר שהתיקים אכן נפתחים ללא תקלות וכן אם תואיל בטובך לעדכן אותנו אודות השלב הבא.

בברכה, יהונתן ושמשון

[המאמר "נערי רוקפלר" (באנגלית "The Rockefeller Boys") ניתן לקריאה והורדה מאתר הפירסומים שלנו, *The Bichler & Nitzan Archives*. הגירסה העברית, "ההשקעה המשתלמת של רוקפלר", פורסמה לראשונה בקיץ 2004 בכתב-העת *מצד שני*, וניתנת גם היא לקריאה והורדה מהאתר.]

המערכת הגיבה כצפוי, בהתאם לרוח הליברלית השוררת בימינו:

29 בינואר, 2004

פרופסורים ניצן וביכלר היקרים,

תודה על ששלחתם את מאמר הביקורת. אנו מעריכים את הזמן ותשומת-הלב שהקדשתם לכך. נעמוד עמכם בקשר כאשר נשלח לכם את ההגהות הסופיות של המאמר בסמוך להוצאת כתב-העת.

כל טוב,
פיליפ רדקו
עורך משנה

אנו כמובן שואלים את שאלת המפתח שכל כותב מנוסה שואל:

29 בינואר, 2004

תודה על האישור המהיר לקבלת המאמר. האם תוכל למסור לנו פרטים על המועד הצפוי של פרסום המאמר? באיזה כרך ובאיזו חוברת?

בברכה, יהונתן

וכבר באותו יום מתקבלת תשובה. אין מה לאמר: הכתב-עת הזה, לא רק נאור אלא גם יעיל. אולי יש משהו ברעיונות של הליברלים על ה'יעילות'? (בהנחה שמתעלמים מפולחני 'היעילות' הנאו-קלאסיים במסווה של 'תיאוריות', אשר 'המחקר' האקדמי רווי בהם).

29 בינואר, 2004

פרופסור ניצן היקר:

מאמר הביקורת יופיע קרוב לוודאי בסתיו 2004, כרך 6, חוברת 4.

כל טוב,
פיליפ רדקו
עורך משנה

ביכלר וניצן: מציאות שטוחה

פשוט, החיים מתוקים.

הלאה הראש הרע. הלאה החשדנות והתכככנות. עופי לך מכאן מדמואזל פרנויה וקחי עמך באותה הזדמנות את המכשפה קונספירציה.

בקיצור, היינו בראש פוזיטיבי. עשינו תיקונים קלים לגירסה הסופית ומיהרנו לשלוח אותם, שלא נאחר חלילה את מועד הגשת המאמר לדפוס:

> 9 בפברואר, 2004
>
> פיליפ היקר,
>
> אני שולח לך גרסה מחודשת של המאמר עם תיקונים מזעריים. היא מכילה כמה תיקונים סגנון והגהות. אנא, החלף את הגרסה הישנה בזאת החדשה. הגרף המקורי נותר כשהיה.
>
> אם תוכל בטובך לאשר,
> כל טוב,
> יהונתן

המערכת מיהרה לאשר. מה יש לדבר, עולם אמיץ-חדש: יעיל, אדיב, מהוקצע.

> 10 בפברואר, 2004
>
> פרופסור ניצן היקר:
>
> תודה על שליחת המאמר. הטקסט הגיע בשלום. **אנו נדאג לשלוח לך את ההגהות בסמוך לפרסום.** ושוב תודה על תרומתך לכתב-העת.
>
> איחולים חמים,
> ניקו קרבלנו
> עורך משנה

מסתבר שכל חששותינו היה לשווא. העולם השתנה, רק אנו נותרים בעסקי הקונספירציה והצנזורה.

אך עם התקרבותו של הסתיו, בספטמבר 2004, התחלנו לדאוג.

נכון שהעולם השתנה, אבל אנחנו לא כל-כך. כי את העבר קשה למחוק באחת. והרי אנו אפופים בזיכרונות על מגוון ניכר של תעלולי השתקה ועריכה שחווינו מצד כל מיני גופים אקדמיים. אבל צריך לתת צ'אנס. לקחנו נשימה עמוקה והמתנו.

חלף עוד חודש. אנחנו כבר באוקטובר, ומהמערכת – דממה דקה.

ניסינו להשאר פוזיטיביים. אז מה אם כבר אוקטובר? הפרסום יכול להיות בסוף החודש, ושבוע לפני כן מקבלים את ההגהות. היום אנו חיים בעולם של דואר אלקטרוני. הטכנולוגיה הזאת לא נועד לדיכוי, לתמרון ולסתימת פיות. היא נועדה להפיץ אור בעולם הגלובלי, בעיקר את אורנו.

אבל הזמן רץ. חודש אוקטובר חלף עבר לו ונובמבר הגיע. הסתיו כבר מתערב בחורף וההגהות טרם הגיעו... אולי, בכל זאת, תזכורת עניינית לא תזיק? תזכורת בלבד...

17 בנובמבר, 2004

ניקו היקר,

אני כותב כדי לשאול אודות ההגהות של המאמר שלנו העומד להתפרסם. האם תוכל לרמוז לי אימתי אני אמור לצפות להם (האם יש להניח שהם יגיעו כקובץ מצורף בפורמט של PDF אקרובט)?

כל טוב,
יהונתן

ללא ספק, מדובר בעניין טכני. הכל יסתדר. דפי ההגהות יגיעו כל יום והמאמר יתפרסם. חייבים לתת סיכוי למחשבות החיוביות. כך אמר קונט ויסד את מדע-כנסיית הפוזיטיביזם. משום מה באותו יום קיבלנו תשובה מהירה.

17 בנובמבר, 2004

פרופסור ניצן היקר:

<u>מאמר הביקורת יופיע בחוברת האביב של כתב-העת.</u>

פירוש הדבר הוא, שאתה תקבל את ההגהות כקובץ מצורף בפורמט PDF בסביבות אמצע-סוף ינואר. אנא, הודיע לנו אם אתה עומד לשהות במקום אחר כדי שנסדר לשלוח לך אותם מוקדם יותר.

כל טוב,
אינה ליוויץ'

שטויות. קורה לפעמים...

ובכל זאת מחשבה רעה חולפת: סתם כך? ללא התנצלות? פשוט כך החליטו להעביר אותך לחוברת הבאה בלי הסברים? אולי זה מרוב שהם יעילים? פשוט אין להם פנאי להסברים. ולכן פנינו למערכת ותהינו בנימוס לפשר העיכוב.

17 בנובמבר, 2004

אינה היקרה,

פיליפ רדקו כתב לנו בזמנו שהמאמר יופיע בכרך 6 חוברת 4 (סתיו 2004). מה קרה? האם הוא התעכב?

יהונתן ניצן

ואכן כבר למחרת זכינו בתשובה קצרה ויעילה.

18 בנובמבר, 2004

פרופסור ניצן היקר:

בגלל הגבלות מקום, לא היה באפשרותנו לכלול יותר מארבעה-עשר מאמרים בחוברת הסתיו, וכך נאלצנו לדחות פרסומם של עשרה מאמרים.

אנו מתנצלים על האיחור.

בנאמנות,
פיליפ רדקו
עורך משנה

לפתע כך אין להם מקום?

המאמר נמסר להם בסוף ינואר 2004. הם קראו אותו והחליטו לפרסם אותו בחוברת של סתיו 2004 (כרך 6 חוברת 4). ועתה יש להם עשרה מאמרים מיותרים? בסופו של דבר הליברלים האלה לא כל כך יעילים, אולי בגלל הקצב המסחרר של התחלפות עורכי-המשנה?

מכל מקום, אין להכחיש, אנו בחברה מכובדת... עוד עשרה מאמרים נתקעו... קורה... העיקר שהמאמר יתפרסם... נכון: לא בחוברת הנוכחית (סתיו) ולא בחוברת הבאה (חורף) אלא בזאת שלאחר מכן (אביב 2005)... אבל הוא יתפרסם...

יש סדר אצל הליברלים. לא כל מי שנדחף זוכה. טוב, להוציא כמה רוקפלרים פה ושם שמוציאים את דיבת הליברליזם.

והעיקר, לחשוב פוזיטיבי (think positive), אמר קונט, אחד מנביאי הרסטורציה. הדיאלקטיקה היא מדע השלילה. היא מוליכה למהפכה הצרפתית, למהפכה הרוסית, למהפכה הנאצית. היא מוליכה לבסוף למחנות ריכוז, אמר פופר, אחד מנביאי המלחמה הקרה. היא אידיאולוגיה ותעמולה אנטי-מדעית אמר פרידמן, אחד מעמודי התווך האקדמיים של הרסטורציה האמריקנית שלאחר מלחמת העולם השנייה.

והחשוב מכל, אנו מקבלים בסוף ינואר את ההגהות. כבר שבענו מספיק מהיסטוריציזם דל. בסופו של חשבון, שורה תחתונה, נט-נט, אקדח לרקה – המאמר מתפרסם.

אבל הגיע החורף. חלף עבר ינואר וההגהות לא מגיעות. נתקפנו דאגה לא מוצדקת ובאמצע פברואר 2005 שלחנו מכתב מהוסס.

16 בפברואר, 2005

פיליפ רדקו היקר,

ציפינו לקבל את ההגהות של מאמרנו בסביבות אמצע-סוף ינואר. אבל לא קיבלנו דבר.

אנא הועיל לעדכן.

מיטב הטוב,
יהונתן ניצן

ושוב נראה כי דאגתנו הייתה לחינם, כי הנה קיבלנו מיד מכתב קצר באורכו אולם מלבב בתוכנו.

> 17 בפברואר, 2005
>
> פרופסור ניצן היקר:
>
> **אנחנו מוציאים חוברת מיוחדת באביב, כך שהמאמר שלכם יופיע בחוברת של קיץ 2005**. החוברת הולכת השבוע לדפוס, **ואתה תקבל את דפי ההגהה באמצע אפריל**.
>
> מיטב הטוב,
> פיליפ רדקו
> עורך משנה

אבל כאן עצרנו והתחלנו לתהות.

מערכת העיתון מתפקדת ביעילות... אכן, הם עונים מיד... מצד שני, הם מתחילים להגזים הליברלים האלה. צנזורה?... הייתכן?... שוב?...

מיד התיישבנו וניסחנו מכתב מפורט, הפעם אל העורך הראשי, מרק קרמר, אשר בו העלינו את חששותינו, בתקווה שהוא יפיג אותן.

> 17 בפברואר, 2005
>
> פרופסור קרמר היקר,
>
> אנו כותבים לך כדי להביע את דאגתנו העמוקה על הדרך שבה טופל המאמר שלנו המוזמן על ידי העיתון שלכם. אנו מצרפים את סיכום ההתכתבות.
>
> ב- 14 לאוגוסט 2003 הוזמנו על ידי קן מונהן, עורך משנה, לכתוב מאמר ביקורת על הספר "כלכלת ישראל 1985-1998" בעריכת בן-בסט. הסכמנו וב- 29 לינואר 2004 שלחנו בדואר האלקטרוני את המאמר. נענינו על ידי פיליפ רדקו, עורך המשנה, שהמאמר המוזמן יתפרסם בסתיו 2004 בכרך 6 חוברת 4.
>
> לא קיבלנו שום הודעה, ובנובמבר התמלאנו דאגה. כתבנו ב- 17 לנובמבר 2004 לניקו קרבלנו, לתהות אחר ההגהות, אבל זכינו לתשובה של אינה ליוויץ', עורכת משנה, המודיעה לנו שפרסום המאמר לחוברת הבאה, ושאנו אמורים לצפות להגהות בין אמצע לסוף ינואר 2005. אמנם סברנו שמן הנימוס היה אילו העיתון היה דואג להודיע לנו על השינוי במועד הפרסום, אבל לא אמרנו דבר וחיכינו.
>
> ינואר חלף ולא קיבלנו שום הגהה ושום הודעה. ב-16 לפברואר כתבנו לפיליפ רדקו, עורך המשנה, כדי לתהות על ההגהות הנעלמות. רדקו מצדו הודיע לנו שפרסום המאמר נדחה שוב. הפעם תוכנן המאמר לצאת בקיץ 2005. הוא הוסיף שנקבל את ההגהות באמצע אפריל 2005.
>
> מן הסתם אנו אמורים לצפות בסבלנות עד אמצע אפריל. ואז בבסיבות אמצע מאי, כאשר לא נקבל דבר אנו אמורים לכתוב עוד מכתב כדי לתהות על גורל ההגהות. ואז, מן הסתם, עורך משנה כלשהו יואיל להודיע לנו שפרסום המאמר נדחה לחוברת הבאה של כתב-העת.
>
> הבה נאמר לך בקצרה ובנימוס: לאורך שנים התנסינו בצורות מגוונות של צנזורה. אין לנו מושג אם הסגה הזאת אמורה להיות צורה נוספת של צנזורה. אך מה שוודאי הוא שהיא מפגינה זלזול.

ביכלר וניצן: מציאות שטוחה

מיטב האיחולים,
[חשבנו באותה-עת דווקא על חיסולים]
יהונתן ניצן ושמשון ביכלר

האדון הפרופסור הליברל לא היסס לרגע ודחה בכל תוקף את רמזנו המגונים. אין צנזורה הוא הודיע במפגיע. לא בעיתון שלי:

February 23, 2005

We don't use this hpcws account any longer (an assistant checks it every 4-5 weeks, and she just alerted me to your message), and you should direct all correspondence from now on to (jcws@fas.harvard.edu). **The delay with your book review has absolutely nothing to do with censorship. I haven't even seen your review, and I have no intention of censoring it irrespective of what it says.** Our contractual obligations with MIT Press impose severe page limits on us (limits that I despise but have to live with), so that means that we have often had to defer book reviews. I don't like doing this at all, but it costs $31/page whenever we exceed the limit, so I don't have much choice. The deferral of book reviews has caused us to develop a large backlog of book reviews, and delays of over a year are unfortunately now the norm. To remedy this problem, we're probably soon going to shift to a different publisher that will not be so obsessed with page limits, but until we switch, we have to live by MIT Press's rules. **I fully understand your frustration, but let me emphasize again that the delay has absolutely nothing to do with censorship.**

Mark Kramer

ההכחשה של האדון-עורך מוחלטת. הוא פשוט נעלב עד לאחרון שבביו.

- ראשית, גם אנו אשמים בעיכוב, כי הנה, המזל של המזל, אחד מעורכי-המשנה המרובים גילה ביעילותו את המכתב שלנו שנשלח לכתובת שמזמן הוחלפה. אבל מעתה והלאה אנו פותחים דף דואר חדש ביחסנו.
- שנית, איך יתכן שיש צנזורה אם אני, הצנזור הראשי של העיתון, אף לא שמעתי על המאמר. בלשונו של העורך הנאור: **"...העיכוב של המאמר שלכם אין לו לחלוטין, שום קשר עם צנזורה. אני אף טרם ראיתי את מאמר הביקורת שלכם, ואף אין לי שום כוונה לצנזר אותו ללא שום קשר למה שכתוב בו..."**
- שלישית, יש לנו מחסור במקום. וכך קורה פעמים רבות שמאמרי ביקורת ספרים מועפים החוצה.
- רביעית, האמת-האמת, אינני אוהב לעשות זאת, אבל לי זה עולה יותר: לא פחות מ- 31 דולר על כל חריגה, כך שאין לי הרבה ברירה.
- חמישית, הצטברה רשימה מכובדת של מאמרי ביקורת שמחכה לפרסום. אתם לא מיוחדים.
- ששית, לכל זה יהיה סוף טוב, כאשר אני אחליף מו"ל, אשר לא יסבול מדיבוק של הגבלת דפים. אבל עד אז ידי קצרו מלהושיע.
- שביעית, **"... אני מבין לחלוטין את האכזבה שלכם, אך הרשו לי להדגיש באזנכם שנית, שהעיכוב אין לו דבר עם צנזורה..."**

לאמר את האמת, כבר ראינו תשובות יותר מבריקות מכל מיני צנזורים-ליברלים. אבל הנחנו לפטפטן לתלות את עצמו במו הגיגיו. ולכן פנינו אליו בשאלה עניינית.

10 באפריל, 2005

פיליפ היקר,

האם תוכל לאשר, שההגהות של המאמר שלנו תישלחנה לדואר האלקטרוני שלנו במרוצת השבוע הבא או קרוב למועד זה?

מיטב האיחולים,
יהונתן ניצן

והוא אכן תלה עצמו.

לעורך העיתון אבד קור-הרוח. הוא לא הצליח להמשיך במשחק ההתשה. תוך יומיים התקבלה התשובה:

12 באפריל, 2005

פרופסור ניצן:

כבר עמדנו לכלול את מאמר הביקורת שלכם בחוברת ה"ג'ורנל ללמודי המלחמה הקרה" של קיץ 2005. **אלא שאז [מעשה שטן], כאשר העפנו בו שוב מבט לאחרונה, הלמה בתודעתנו לפתע העובדה שהמאמר שלכם הוא פשוט גדול מדי** עבור מאמר ביקורת רגיל.

אם תוכלו לקצץ במאמרכם עד כדי הגודל שנקבע בהזמנה המקורית שלנו (800-1000 מילים, פלוס מינוס 100 מילים), או אז נוכל לכלול אותו בחוברת של סתיו 2005. לחילופין, תוכלו להסב אותו למסת ביקורת, אלא שכאן כבר דרושים מראי-מקום וגיבוי לטענות שלכם. בנוסף לכך, מסה מסוג זה תדרוש מעמנו לשלוח אותה לשיפוט חיצוני, **מה שלא מבטיח את קבלתו לפרסום**.

אנו מצדנו, היינו מעדיפים שפשוט תקצצו את המאמר. אולם כמובן, זה תלוי בהחלטתכם [אנחנו סתם מתווכים].

אנא הודיעוני מה אתם חושבים [רק שכבר הצרה הזאת תסתיים].

בכנות [עד כמה שעוד ניתן לשקר בעיניים עצומות לרווחה],

פיל רדקו
עורך משנה, ג'ורנל ללמודי המלחמה הקרה.

בעברית ימי-ביניים היה ביטוי שעד היום לא הבנו את מלוא משמעותו: "**יצא המרצע מן השק**".

עתה ברור שלא היה כלל שק... פשוט, סירבנו לראות כי המרצע היה תלוי ומתנודד כל הזמן. שמוט ומדולדל, אמנם, מרוב ליברליזם נדיב, אך בהחלט מוכן לפעולות עוקץ.

משום כך הזדרזנו וכתבנו ישירות אל הצנזור ללא הרבה אשליות אבודות:

13 באפריל, 2005

פרופסור קרמר היקר

זה עתה קיבלנו את המכתב של פיליפ רדקו. הוא הודיע לנו כי ה"ג'ורנל ללמודי המלחמה הקרה" גילה לפתע שמאמר הביקורת שלנו הוא "גדול מידי", וכי עלינו לקצצו עד למחציתו או להפכו למאמר רגיל העובר שיפוט.

איננו מתכוונים לעשות דבר מאלה.

לחילופין, אנו מצרפים את חילופי המכתבים בין כתב-העת ובינינו אודות המאמר הזה.

הרשה לנו לסכם בקצרה את העובדות שעל הפרק.

1. באוגוסט 2003 כתב-העת שלך הזמין עבורו מאמר ביקורת שלנו.
2. בתשובה לשאלה המיוחדת בנושא, כתב-העת שלך אישר שהמאמר יתפרסם "כמות-שהוא".
3. וכך, המאמר נשלח לכתב-העת בינואר 2004. הודענו מפורשות לכתב-העת שהמאמר הוא בן 1800 מילים.
4. פיליפ רדקו אישר את קבלת המאמר, הודה לנו והבטיח לשלוח בבוא הזמן את ההגהות. תוכנית הפרסום הייתה סתיו 2004 (כרך 6, חוברת 4).
5. כתב-העת שלך עיכב את הפרסום פעמיים. הוא אף לא טרח להודיע לנו על העיכובים, ואנו למדנו עליהם רק לאחר מעשה ורק לאחר שדרשנו והתחקינו.
6. אתה בזמנו הודעת לנו בביטחון כי לכל זאת אין נגיעה לצנזורה.
7. ועתה, קרוב לשנתיים לאחר ששלחנו את המאמר, פיליפ רדקו – אותו עורך-משנה אשר אישר את קבלת המאמר בן 1800 המילים – לפתע פתאום מגלה שהמאמר הינו "פשוט ארוך מידי"...

אין לנו שום כוונה לקצץ את המאמר, או לשלחו כמאמר לשיפוט.

בזבזנו יותר מידי זמן על התכתבות חסרת תועלת.

אתה הזמנת את המאמר. אתה התחייבת לפרסמו כמו שהוא. אתה ידעת שהוא בן 1800 מילים. אתה עיכבת אותו פעמיים. זה הזמן לפרסמו. אם כתב-העת שלך זקוק לתוספת מקום כדי לפרסם את המאמר שלנו, תעכב למישהו אחר את המאמר שלו.

יהונתן ניצן ושמשון ביכלר

באנחת רווחה ענה כתב-העת.

בכל-זאת-הגענו-למרות-הכל: סוף-סוף נפטרנו משני הליצנים.

19 באפריל, 2005

פרופסורים ניצן וביכלר היקרים:

תודה על מכתבכם.

למרות זאת, חוששני שפשוט איננו יכולים לפרסם את מאמר הביקורת שלכם בצורתו הנוכחית.

בכנות [בלי צחוק]

פיליפ רדקו
עורך משנה
"ג'ורנל ללמודי המלחמה הקרה"

סיכום ומסקנות

קיים עולם ביקורתי, מקורי ביותר, השליט היום באופנה. אין ספק, הישות האקדמית מוגדרת באמצעות האחרות, בעיקר על ידי האפסות המסובסדת. המרחב העמוק הזה מצא לו מקור מחייה עסיסי להרבה נוכלים שרמנטיים מאלתוסר ועד דרידה, בתוספת כמה נאצים לרפואה.

אבל, לא יעזור מאומה: אם אתם רואים דבר הנושא תווית של מלחמה-קרה, נראה כמו הפנטגון, מתנהג כמו הסי.איי.אי. ומשמיע קולות של מכונה קפיטליסטית – אנא, אל תחקרו במופלא. אל תחפשו מעבר למציאות. תשאירו זאת לפרשנים. לשם כך הם מסובסדים.

תלכו בראש פוזיטיבי. המציאות שטוחה. זה עולם היש. זה מה יש.